

Чурікова Ірина Володимирівна,
доцент кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент;
Аль Асас Поліна Ахмадівна,
здобувач вищої освіти навчально-
наукового експертно-криміналістичного
інституту Національної академії
внутрішніх справ

МІЖНАРОДНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОСУДДЯ ТА ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ

Сучасні збройні конфлікти супроводжуються численними порушеннями норм міжнародного гуманітарного права, що становлять загрозу не лише окремим державам, а й міжнародній безпеці загалом. Воєнні злочини, злочини проти людяності та геноцид є найбільш тяжкими міжнародними злочинами, відповідальність за які передбачена нормами міжнародного кримінального права. У цих умовах особливого значення набуває система міжнародного кримінального правосуддя, покликана забезпечити невідворотність покарання осіб, винних у вчиненні таких діянь.

Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України спричинила різке зростання кількості воєнних злочинів та інших грубих порушень міжнародного гуманітарного права. У сучасних умовах особливого значення набули питання документування воєнних злочинів, збору доказів, міжнародного співробітництва та притягнення винних осіб до відповідальності [1].

Міжнародне кримінальне правосуддя є системою міжнародних судових органів і правових механізмів, діяльність яких спрямована на забезпечення відповідальності за найтяжчі міжнародні злочини. Центральне місце у цій системі займає Міжнародний кримінальний суд, який здійснює юрисдикцію щодо злочину геноциду, злочинів проти людяності, воєнних злочинів та злочину агресії [2].

Воєнні злочини становлять серйозні порушення норм міжнародного гуманітарного права, що регулюють правила ведення збройних конфліктів та захист осіб, які не беруть участі у бойових діях. Правові засади відповідальності за такі діяння закріплені у Женевській конвенції, Додаткових протоколах до них, а також у Римському статуті Міжнародного кримінального суду.

До воєнних злочинів належать: умисні вбивства цивільного населення; катування; незаконне позбавлення волі; депортація населення; обстріли цивільної інфраструктури; жорстоке поводження з військовополоненими; застосування заборонених методів ведення війни [3].

Після початку повномасштабної війни в Україні міжнародною спільнотою були зафіксовані численні факти порушення міжнародного гуманітарного права. Значного міжнародного розголосу набули події у Бучі, Ірпені, Маріуполі та інших містах України, де були виявлені масові факти вбивств цивільного населення та руйнування цивільної інфраструктури [1].

Міжнародний кримінальний суд (далі – МКС) є постійно діючим міжнародним судовим органом, основним завданням якого є притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні найтяжчих міжнародних злочинів, та забезпечення дотримання принципів міжнародного правосуддя.

Україна офіційно визнала юрисдикцію МКС щодо злочинів, вчинених на її території, що дало можливість Суду розпочати міжнародне розслідування воєнних злочинів та злочинів проти людяності, пов'язаних із російською агресією [4].

Співпраця України з МКС має важливе значення для міжнародного документування злочинів, збирання доказової бази та забезпечення реалізації принципу невідворотності покарання. Українські правоохоронні органи активно взаємодіють з міжнародними організаціями та слідчими групами у сфері розслідування міжнародних злочинів [4].

Однією з найбільш складних проблем міжнародного кримінального правосуддя є доказування воєнних злочинів. Особливість таких справ полягає у необхідності фіксації доказів безпосередньо в умовах бойових дій та встановленні осіб, причетних до вчинення злочинів [6].

Під час розслідування та доведення фактів вчинення воєнних злочинів застосовуються різні види доказів, зокрема фото- і відеофіксація, висновки судових експертиз, показання потерпілих і свідків, цифрові матеріали, супутникові знімки, а також офіційні документи військового характеру.

Важливу роль у документуванні воєнних злочинів відіграють криміналістичні експертизи. Саме за допомогою судово-медичних, балістичних і вибухотехнічних досліджень встановлюються обставини вчинення злочинів, причини смерті потерпілих та вид використаної зброї [1].

У міжнародному кримінальному праві також діє принцип командної відповідальності. Він передбачає можливість притягнення до відповідальності військових командирів і представників політичного керівництва за злочини, вчинені їх підлеглими, якщо вони знали або повинні були знати про їх вчинення [5].

Міжнародне кримінальне правосуддя має надзвичайно важливе значення для забезпечення міжнародної безпеки та захисту прав людини. Воно сприяє реалізації принципу невідворотності покарання, захисту потерпілих та формуванню міжнародного правопорядку [7].

Для України система міжнародного кримінального правосуддя має важливе значення як інструмент притягнення винних до відповідальності за злочини, вчинені під час збройної агресії, та забезпечення належної міжнародно-правової оцінки таких діянь. Належне розслідування та фіксація воєнних злочинів є необхідними не лише для реалізації принципу невідворотності покарання, а й для захисту прав потерпілих, відновлення справедливості та утвердження гуманітарних цінностей у міжнародному праві.

Отже, міжнародне кримінальне правосуддя є важливим механізмом боротьби з безкарністю за найтяжчі міжнародні злочини. Повномасштабна війна в Україні підтвердила необхідність посилення міжнародного співробітництва у сфері документування, розслідування та доказування воєнних злочинів [1].

Співпраця України з МКС та міжнародними організаціями створює необхідні умови для притягнення винних осіб до відповідальності та забезпечення міжнародної справедливості [4].

На нашу думку, міжнародне кримінальне правосуддя сьогодні є одним із найважливіших механізмів захисту миру, безпеки та прав людини у світі. Події, пов'язані з війною в Україні, засвідчили, що навіть в умовах збройного конфлікту міжнародне право продовжує діяти, а воєнні злочини не мають залишатися безкарними. Саме тому особливого значення набуває ефективна співпраця України з міжнародними судовими інституціями й організаціями.

Належне документування воєнних злочинів, збирання доказів і проведення криміналістичних експертиз є необхідною умовою для встановлення справедливості та притягнення винних осіб до відповідальності. Крім юридичного значення, це також

має важливий гуманітарний аспект, оскільки сприяє захисту прав потерпілих і збереженню історичної правди про події війни.

Отже, міжнародне кримінальне правосуддя відіграє важливу роль у забезпеченні принципу невідворотності покарання та формуванні міжнародного правопорядку. Для України розвиток співпраці з МКС і вдосконалення механізмів розслідування воєнних злочинів є необхідним кроком на шляху до відновлення справедливості та зміцнення верховенства права.

Список використаних джерел

1. Гнатовський М. М. Міжнародне гуманітарне право : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2022. 408 с.
2. Римський статут Міжнародного кримінального суду : міжнародний документ від 17 лип. 1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text).
3. Драгоненко А. О. Поняття та ознаки воєнних злочинів у міжнародному кримінальному праві. *Наукові записки. Серія «Право»*. 2022. № 13. С. 178–183. URL: <https://pravo.cusu.edu.ua/index.php/pravo/article/view/131>.
4. Гроховська К. О., Котляр А. В., Шульга В. О. Міжнародний кримінальний суд: досвід України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2025. № 87. С. 250–255. URL: <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/331056>.
5. Щербак С. В. Воєнні злочини в міжнародному кримінальному та гуманітарному праві й у кримінальному праві України. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2023. № 1. С. 120–128. URL: <https://visnyk.univd.edu.ua/index.php/VNUAF/article/view/574/588>.
6. Велічко О. О. Участь прокурора в доказуванні воєнних злочинів. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 2. С. 401–405. URL: <https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/342761>.
7. Татаренко І. В., Котова Л. В. Імплементация норм Римського статуту в законодавство України. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2024. № 1. С. 95–101. URL: <https://journals.snu.edu.ua/index.php/app/article/view/961>.